

startpositie aan het begin van de negentiende eeuw, kreeg Amsterdam een uiterst modern krankzinnigengesticht, dat overigens buiten de stad lag. Rotterdam had aanvankelijk het beste gewone ziekenhuis, maar werd ook op dit terrein door Amsterdam ingehaald. In de gezondheidszorg was van naijver geen sprake, hoogstens van ijverzucht, zoals enkele 'Rotterdamse' citaten suggereren. De verschillen zijn voornamelijk te verklaren vanuit een verschil in organisatie en politieke ondersteuning van de gezondheidszorg.

Binnen dit cluster is het centrale thema het best uitgewerkt door A. J. W. Camijn en H. H. Vleesenbeek met drie case-studies op financieel-economisch terrein. Zij beschrijven de doorbreking van het Amsterdamse verzekeringsmonopolie, het geslaagde verzet van de Rotterdamse kassiers tegen de vestiging van een bijkantoor van de Nederlandsche bank en de lotgevallen van de Rotterdamse effectenhandel en -beurs, die het in 1973 definitief tegen de Amsterdamse moest afleggen.

J. Th. M. Bank besluit de bundel met een aardig verhaal over de fusies van de *Maasbode* en de *Tijd*, van de *Nieuwe Rotterdamse Courant* en het *Algemeen Handelsblad*, benevens de concentratie van het *Vrije Volk* op Rotterdam na het afstoten van de Amsterdamse en andere edities.

P. Kooij

J. Aalbers, M. Prak, ed., *De bloem der natie. Adel en patriciaat in de Noordelijke Nederlanden* (Meppeel-Amsterdam: Boom, 1987, 191 blz., f34,50, ISBN 90 6009 794 7).

Op het historisch congres 'Balans en Perspectief', dat eind mei 1986 in Utrecht werd gehouden, was één werkgroep gewijd aan het verschijnsel aristocratisering, opgevat als 'de relatie tussen adel en patriciaat' (9), van de middeleeuwen tot de twintigste eeuw. Vijf deelnemers aan deze werkgroep hebben de papers die zij voor het congres hadden voorbereid verder uitgewerkt en hun bijdragen zijn, te zamen met drie nieuwe opstellen, in deze bundel terug te vinden. Op die manier wordt een aantal resultaten gepresenteerd — de redacteurs pretenderen nadrukkelijk geen volledigheid — van het recente historisch en sociologisch eliteonderzoek in Nederland.

Niettegenstaande het feit dat vijf artikelen teruggaan op papers die alle voor dezelfde werkgroep werden geschreven, en ondanks de verwoede pogingen van de beide redacteurs om de acht deelstudies in de inleiding in een breder historisch verband te plaatsen, is de bundel als geheel toch wat onsamenhangend en onevenwichtig van inhoud. Deels is dit natuurlijk het onvermijdelijke gevolg van de grote tijdsspanne die in dit boek wordt overbrugd. Maar ook het feit dat een aantal bijdragen slechts met moeite met het hoofdthema van de bundel in verband kan worden gebracht, draagt niet bij tot een grotere samenhang. Eén artikel, de overigens voortreffelijke bijdrage van J. M. A. Coenen over de politieke machtsverhouding tussen de graaf en de adel in het dertiende-eeuwse Holland (32-55), heeft met aristocratisering zelfs hoege-naamd niets te maken.

Degenen die enigszins op de hoogte zijn van de ontwikkelingen in het Nederlandse eliteonderzoek zullen in *De bloem der natie* weinig nieuws aantreffen. Drie bijdragen zijn samenvattingen van de hoofdthesen van in 1985 en 1986 verdedigde dissertaties: namelijk L. Kooijmans, 'Patriciaat en aristocratisering in Holland tijdens de zeventiende en achttiende eeuw' (93-103), C. Schmidt, 'Een lengteprofiel van het Hollandse patriciaat. Het geslacht Teding van Berkhout, 1500-1950' (129-140) en de reeds genoemde studie van Coenen. De opvattingen van J. M. van

Winter in 'Aristocratisering in middeleeuws Nederland' (17-31) werden voor een deel reeds eerder door haar verwoord, met name in het themanummer over adel van het *Tijdschrift voor Geschiedenis* uit 1980. Ook de lezenswaardige opstellen van S. W. Verstegen over het bezitsbeheer en de levenssfeer van het Veluwe adelsgeslacht Isendoorn à Blois in de achttiende eeuw (79-92), en van C. J. Bruin over het verlenen van adeldom als beloning voor persoonlijke verdiensten in de negentiende en twintigste eeuw (141-164), bevatten veel bekends. Zij gaan eveneens voor een belangrijk deel terug op vroegere publikaties over deze onderwerpen, zowel van hen zelf als van anderen.

Geheel nieuw zijn daarentegen de twee bijdragen van J. Aalbers. In 'Geboorte en geld' (56-78) geeft deze auteur een schets van het standsbesef en de financieel-economische positie van de adel in Gelderland, Utrecht en Holland in de eerste helft van de achttiende eeuw. En in 'Willem Anne van Spaen van Hardesteinen de voormalige riddermatige adel, 1806-1813' (104-128) verhaalt hij over de niet aflatende bemoeienis van deze Gelderse edelman met de pogingen van koning Lodewijk Napoleon en diens keizerlijke broer om de Nederlandse adel te reorganiseren. Beide opstellen zijn gebaseerd op nieuw archiefmateriaal, met name afkomstig uit de nog weinig gebruikte collecties van het genootschap 'De Nederlandsche Leeuw' en het archief van de Hoge Raad van Adel, en verraden een grote kennis van zaken. Een mogelijk bezwaar is wellicht hun esoterisch karakter en hun niet altijd even gelukkige compositie.

Terwijl het merendeel van de in deze bundel opgenomen artikelen enigszins de indruk wekt van oude wijn in nieuwe zakken, valt de door M. Prak en J. Aalbers geschreven inleiding juist op door haar verfrissende benaderingswijze van het onderwerp. In het kader van een beknopt overzicht van het wedervaren van adel en patriciaat van de middeleeuwen tot de moderne tijd worden verschillende bestaande zienswijzen genuanceerd en tal van nieuwe veronderstellingen geopperd (vooral 12-14). De redacteurs wijzen daarbij op de noodzaak van verder onderzoek. Jammer dat daarmee in deze bundel nog maar nauwelijks een begin is gemaakt.

A. J. C. M. Gabriëls

S. Frankewitz, G. Venner, e. a., *De zegels der steden en dorpen in het Overkwartier van Gelder. Die Siegel der Städte und Dörfer im geldrischen Oberquartier 1250-1798* (Venlo: Van Spijk - Geldern: Verlag der Buchhandlung Johannes Keuck, s. a., 291 blz., ISBN 90 6216 383 1-39800 4217 0).

In voorbeeldige Nederlands-Duitse coöperatie hebben de Maastrichtse chartermeester Venner en de Gelderner stadsarchivaris Frankewitz met een klein team van medewerkers een indrukwekkende zegelcatalogus samengesteld voor het Gelderse Kwartier van Roermond, een landsdeel dat zich, zoals bekend, aan beide zijden van de tegenwoordige staatsgrens heeft uitgestrekt. Als uitgangspunt voor het te bewerken gebied hebben zij gekozen voor de theoretisch grootst mogelijke omvang van het Kwartier, dat wil zeggen dat bijvoorbeeld zowel het in 1473 naar Kleef overgegangene ambt Goch als het in 1568 bij Gelre gevoegde Weert in het overzicht opgenomen zijn. In het catalogusgedeelte vanaf bladzijde 121 zijn de zegels per plaats volgens uniforme criteria beschreven, naar gelang hun huidige ligging op Duits dan wel Nederlands grondgebied respectievelijk in het Duits en het Nederlands.

De catalogus wordt voorafgegaan door een uitvoerige en een voor een breed publiek toegankelijke tweetalige inleiding. De tekst is weliswaar niet geheel vrij van drukfouten en